



HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ergasheva G.A.

Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikalari kafedrasida katta o'qituvchisi

TA'LIM OLUVCHILARNING BILIMLARINI BAHOLASHNING AHAMIYATI VA UNING TURLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish va baholashning tarbiyaviy ahamiyati shunda-ki, ta'lim oluvchilarning o'qishga, o'z yutuqlari va muvaffaqiyatsizliklariga nisbatan munosabati shakllanadi, qiyinchiliklarni yengish istagi tug'iladi

Baholash – ta'lim jarayonining ma'lum bosqichida o'quv maqsadlariga erishilganlik darajasini oldindan belgilangan mezonlar asosida o'lchash, natijalarni aniqlash va tahlil qilishdan iborat jarayondir.

Baholash natijasida tushuncha va qonun-qoidalarining qaysi birlari qiyin, qaysi birlari esa oson o'zlashtirilishi aniq-ravshan bo'ladi. Bu ta'lim oluvchining ijodiy tarzda darsga tayyorgalik ko'rishi va o'quv mashg'ulotini o'tkazishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xuddi shuningdek, ta'lim oluvchiga ham ta'lim jarayonida qaysi o'quv materialini yaxshi, qaysisini qoniqarli va nimani yomon o'zlashtirgani ma'lum bo'ladi.

Bilim, ko'nikma va malakalarni nazorat qilish va baholashning tarbiyaviy ahamiyati shunda-ki, ta'lim oluvchilarning o'qishga, o'z yutuqlari va muvaffaqiyatsizliklariga nisbatan munosabati shakllanadi, qiyinchiliklarni yengish istagi tug'iladi. Baholash hamisha ta'lim oluvchining shaxs sifatida o'ziga nisbatan muayyan bir munosabatni hosil qiladi. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchining o'ziga nisbatan munosabatini, tuyg'ularini, uning xarakteridagi irodalilik, sinfdoshlari bilan



hamkorlik, o'zaro bir-birlariga yordam berish sifatlarini shakllantirishga e'tibor qaratishi lozim bo'ladi. Ta'lim oluvchi o'rtoqlarining, ota-onalarining unga, uning maktabdagi yutuqlariga va muvaffaqiyatsizliklariga nisbatan munosabatlariga hech qachon befarq bo'lib qolmaydi. Uning bilimlariga berilgan baholar ushbu munosabatni belgilaydi. Mana shuning uchun ham maqtov, ma'qullash, tanbeh berish, yaxshi yoki yomon baho qo'yish ta'lim oluvchi shaxsining fazilatlarini, uning tengdoshlari jamoasidagi va katta yoshdagilar orasidagi mavqeini shakllantiradi. Bu ayniqsa, o'smirlar orasida katta ahamiyatga ega.

Baholash natijasida nafaqat ta'lim oluvchining, balki ta'lim beruvchining kuchli va kuchsiz tomonlari, shuningdek, o'quv jarayonidagi kamchiliklar ham aniqlanadi. Ta'lim vositalari, rejalar, ta'lim jarayonini tashkil etish sifatiga ham baho beriladi.

O'quvchilarni baholashning hozirda keng tarqalgan test sinovlari, yozma ishlar, laboratoriya ishlari, mustaqil amaliy ishlar va boshqa shakllari bilan birga quyidagi ayrim shakl, usullardan foydalanish aynan o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni shakllariga mos keladi:

Suhbat. O'quvchi bilan suhbat dialog va hamkorlik tamoyillariga asoslangan bo'lishi kerak. Bunda o'quvchi rivojlanishining asosiy yo'nalishlari va aniq vazifalari belgilanadi. O'qituvchi tomonidan qo'llab-quvvatlash orqali kamchiliklarni barataraf qilish yo'l-yo'riqlari ko'rsatib beriladi. O'qituvchi suhbatni oldindan rejalashtiradi va o'quvchi bilan suhbatni olib borganda, boshqa o'quvchilar so'zini bo'lmasligi uchun oldindan kelishib olishi zarur. Har bir suhbat natijasini sinf rahbari jurnaliga yozib borish maqsadga muvofiqdir. Suhbat natijasida o'qituvchi va o'quvchi bir necha muhim bo'lgan yo'nalishlarni belgilashlari lozim. Ushbu yo'nalishlar bo'yicha qisqa muddatli, erishib bo'ladigan maqsadlar kelishib olinadi va bu maqsadlarga erishishda yordam berishi mumkin bo'lgan mavjud imkoniyatlarni muhokama qilib belgilab olinadi.

Sinfdozlar bilan baholash. O'quvchilarni sinfdoshlar tomonidan baholash ko'nikmalariga sinfdosh o'quvchilarni o'rgatib borish lozim. Yaxshisi, baholashni kichik guruhlarda amalga oshirish maqsadga muvofiq. Bunda o'qituvchi o'quvchilarning ma'lum bir aniq bajargan ishini baholaydi. Sinfda oldindan qoidalar ishlab chiqilishi muhimdir. Ulardan asosiylari quyidagilar bo'lishi kerak: barcha ishtirokchilar bir-birlarini eshitishi kerak, do'stlarining so'zini bo'lib bo'lmaydi, sabr-toqatli bo'lishlari, fikrni ochiq bildirish, ijobiy yutuqlardan boshlash lozim(ular 3 tadan kam bo'lmasligi lozim), ishni yaxshilash bo'yicha o'z tavsiyalarini berish. Barcha ishtirokchilarni eshitib bo'lgandan so'ng, ishi muhokama qilingan o'quvchi o'z fikrini bildirishi mumkin.

O'z-o'zini baholash. O'quvchilar qo'yilgan maqsadga erisha olishlari uchun nimalar kerakligini aniqlay bilishlari kerak, buning uchun ularni o'z-o'zini baholashga o'rgatish zarur. O'z-o'zini baholash o'qituvchi bilan dialog olib borishga asoslangan. O'quvchilarni o'z-o'zlarini baholashga tayyorlaganda o'qituvchi quyidagi savollarni ishlatishi mumkin:

- Siz ushbu topshiriqni yaxshi bajarish uchun nimalar qildingiz?
- Qayerda xatolar bor?



- Boshqa o'quvchilarga qaysi bo'limlarni tushuntirib berishingiz mumkin?
- Ushbu masalalar bo'yicha maktabdan tashqari qanday tajribangiz bor?
- Ushbu mavzu bo'yicha qanday qo'shimcha ma'lumotlarni bilasiz?

Kuzatuv – baholashning muhim usuli bo'lib, u ta'lim olish jarayonini tahlil va nazorat qilishga qaratilgan. Quyidagilarni talab etadi:

- Faqat ishning natijasiga emas, balki o'quvchilar qanday ish olib borayotganligi bilan ham tanishib borish.
- O'quvchilarning fikrlarini eshitish va zarur xulosalar chiqarish.
- O'quvchilar erkin fikr yuritishlarini namoyon etishlari uchun muammolarni muhokama qilish.

Xulosa qilib aytganda bilimlarni tekshirish va baholashning ta'limiy ahamiyati shundan iboratki, bunda o'quv materialining o'zlashtirganligi haqida ta'lim beruvchi ham, ta'lim oluvchi ham muayyan ma'lumotlarga ega bo'ladi. Shuningdek, baholash natijalari ta'lim beruvchining o'quv dasturidagi materiallarni ta'lim oluvchilarning bilish imkoniyatlari nuqtayi nazaridan qayta ko'rib chiqishi va baholashi uchun ham muhimdir.